

UTBILDNINGSFÖRVALTNINGEN
EKONOMI-, KVALITETS- OCH TILLHANDAHÅLLARAVDELNINGEN
UPPFÖLJNINGSENHETEN

SID 1 (24)
2011-08-26

GYMNASIE- OCH VUXENUTBILDNINGENSINSPEKTÖRER

EVA ERIKSSON
TELEFON: 08-508 33 802

LENA KAEV
TELEFON: 08-508 33 977

Stockholms stads

utbildningsinspektörers årsrapport

2010-2011

Gymnasieskolan

Innehållsförteckning

INLEDNING	3
SAMMANFATTNING AV GYMNASIEINSPEKTIONEN	5
LÄGESBESKRIVNING OCH BEDÖMNING, GYMNASIESKOLAN.....	7
KUNSKAPER, UTVECKLING OCH LÄRANDE.....	7
BEDÖMNING OCH BETYGSSÄTTNING.....	12
NORMER OCH VÄRDEN - ARBETET MOT DISKRIMINERING OCH ANNAN KRÄNKANDE BEHANDLING	13
STYRNING, LEDNING OCH KVALITETSARBETE.....	14
AVSLUTANDE DISKUSSION OM GYMNASIESKOLORNA	17
INSPEKTERADE ENHETER 2010/11.....	24

INLEDNING

Inspektion av gymnasieskolor och vuxenutbildning är en del av Stockholms stads kvalitets- och utvärderingssystem. Inspektionerna syftar främst till att bidra till den pedagogiska utvecklingen av gymnasieskolorna och vuxenutbildningen men också till att ge information om utbildningens kvalitet till politiker och andra ansvariga, liksom till allmänheten. Stockholms stad har bedrivit denna typ av kommunal inspektion på gymnasieskolan sedan 2002 och i vuxenutbildningen sedan 2003.

Med måluppfyllelse avses skolornas förmåga att arbeta i enlighet med läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf 94) och andra nationella styrdokument samt, när det gäller de kommunalt drivna verksamheterna, stadens skolplan.

Inspektionen omfattar följande huvudområden:

Kunskaper, lärande och utveckling

Bedömning och betygssättning

Normer och värden – arbetet mot diskriminering och annan kränkande behandling.

Styrning, ledning och kvalitetsarbete

I inspektionens förberedelser ingår studier av olika typer av dokumentation om skolan, såväl skolans egna dokument som skoldokument på nationell nivå från olika centrala myndigheter och organ. En inspektion omfattar oftast en vecka då skolan besöks av kommunens två inspektörer som där intervjuar skolledning, elever, lärargrupper och annan skolpersonal. Under skolveckan besöker inspektörerna också en mängd lektioner och dessa lektionsbesök görs oanmälda. Sista dagen under skolbesöket får den inspekterade skolans ledning muntligen ta del av inspektörernas huvudintryck vad gäller skolans styrkor och svagheter. För varje enhet som inspekteras skrivs sedan en rapport som delges skolan och publiceras för allmänheten på Stockholms stads Jämför service. Efter varje läsår skriver inspektörerna en sammanfattande årsrapport där man ger en samlad bild av resultat och en analys av det gångna läsårets inspektioner.

Antalet enheter inom gymnasieskola och vuxenutbildning i staden är för närvarande cirka 130. Läsåret 2010/11 har vi, stadens två gymnasie- och vuxenutbildningsinspektörer, besökt 15 gymnasieskolor och vuxenutbildningsenheter. 12 inspektioner har avsett gymnasieutbildning varav fem har omfattat kommunalt driven verksamhet. (Se bilaga.)

En av de kommunala gymnasieskolorna, ESS-gymnasiet, omfattar ett femtontal olika enheter och tog således längre tid i anspråk än en vanlig inspektion. Sju fristående gymnasieskolor har inspekterats. Två fristående gymnasieskolor har med kort varsel tackat nej till överenskommen inspektion under läsåret, Cybergymnasiet Campus Norr och Stockholms Praktiska Gymnasium. Ytterligare en fristående gymnasieskola, Kunskaps gymnasiet Kista, meddelade två dagar före överenskommen inspektion att skolan skulle läggas ned, varför vi i samråd med skolan valde att ställa in den överenskomna inspektionen. Eftersom Statens Skolinspektion inspekterar vuxenutbildningen i Stockholms stad 2011 har endast tre enheter kommunalt upphandlad vuxenutbildning inspekterats av oss hösten 2010. Utöver inspektioner har gymnasie- och vuxenutbildningsinspektörerna detta läsår ägnat en månad åt fördjupningsuppdrag inom sitt verksamhetsfält.

Denna årsrapport 2010/11 innehåller en sammanfattning av läget inom gymnasieskolan i Stockholm baserad främst på läsårets inspektionserfarenheter och därefter en lägesbeskrivning och bedömning av de olika huvudområdena. Därefter följer en avslutande diskussion avseende båda skolformerna med inspektörernas lägesanalys. Dessutom ges en

sammanfattande bild av utvecklingen i Stockholms gymnasieskolor i ett längre perspektiv bakåt i tiden med början 2002 när inspektionen i denna form började. Som bilaga återfinns sammanfattande korta beskrivningar och bedömningar av respektive enhet som inspekterats.

SAMMANFATTNING AV GYMNASIEINSPEKTIONEN

De flesta av årets inspekterade skolor har betygsbaserade kunskapsresultat som är högre än genomsnittet; tre skolor (kommunala) har dock lägre. På en av de senare, Farsta gymnasium, har eleverna i genomsnitt lägre intagningspoäng än på de andra inspekterade skolorna.

Lärarnas ledarskap i klassrummet är överlag ojämnt på de flesta av skolorna även om det finns en skola, av de under året inspekterade, som kan sägas ha hög och jämn kvalitet och en som har en ovanligt låg kvalitet med en hög andel obehöriga lärare med bristande förtrogethet med det målrelaterade betygssystemet. Båda dessa skolor är fristående.

Organiserade systematiskt förekommande kunskapsdiskussioner i syfte att utveckla pedagogik och metodik är inte tillräckligt vanligt förekommande enligt inspektörernas bedömning. Det fungerar bättre i skolor där arbetslagen är väl inarbetade och välfungerande med tydliga beslutsmandat. Enligt den samlade forskningen är detta en viktig grund för att elevernas lärande ska fungera bra.

Lärare vid flera gymnasieskolor konstaterar att eleverna i allt mindre omfattning på sin fritid läser böcker vilket ökar skolans ansvar för att kompensera detta med ökat fokus på elevernas språkutveckling i fler ämnen än svenska. Vissa skolor arbetar bra med språkutveckling, särskilt de skolor som enligt vår bedömning överlag har skickliga lärare. De flesta skolor bör dock öka fokus på olika språkutvecklande arbetssätt. På skolor med studieförberedande program arbetar man bra med att öva eleverna i problemlösning och vetenskapligt förhållningssätt.

De flesta skolor har goda ambitioner för IKT (informations- och kommunikationsteknik) men alla når inte ända fram. Främst saknas policyer för hur IKT ska användas i ett utökat pedagogiskt syfte. Tillgången till datorer för eleverna är bättre i de inspekterade kommunala skolorna jämfört med de fristående.

Formerna för stöd- och specialundervisning är varierande på skolorna. Inte alla skolor har specialpedagogisk kompetens vilket vi anser att de bör ha. Ett annat problem på många skolor är att de elever som bäst behöver stöd inte alltid tar emot sådant. Bäst fungerar det där stöd- och specialundervisning sker i former som är öppna för alla elever och på tider som innebär att eleverna inte måste stanna kvar i skolan efter ordinarie lektionstid. ESS-gymnasiet som är en verksamhet för elever med olika särskilda behov arbetar mycket bra genom att individualisera undervisningen och ha små enheter i miljöer som inte liknar vanliga skolor och klassrum.

Elevfrånvaron är ett problemområde inom gymnasieskolan. De skolor som satsar mycket på uppföljning av frånvaron genom att omgående kontakta föräldrarna, helst samma dag, lyckas också i högre grad stävja frånvaron.

De skolor som ingått i det nationella lärlingsförsöket har bra organisation för detta. Man har goda kontakter med handledarna men det är dock på varje skola ett mycket litet antal elever som valt lärlingsutbildning. De elever som går yrkesförberedande program har APU (arbetsplatsförlagd utbildning) inlagt i utbildningen. Ett utvecklingsområde för de flesta skolor är att förbättra kontakterna med handledarna och även tydligheten i vilka kursmål som ska ingå i APU:n samt bedömningen av vad eleverna har lärt sig i förhållande till betygskriterierna.

Skolornas arbete för att främja likvärdighet i bedömning och betygssättning varierar i kvalitet. Flera skolor har påbörjat diskussioner om hur likvärdigheten kan ökas vilket har resulterat i att man ibland exempelvis rättar varandras nationella prov. Ett utvecklingsområde på de flesta

skolor är att avsätta mer tid för gemensamma bedömningsdiskussioner både inom ämnen och mellan ämnen. Det finns ett starkt samband mellan skolornas avsatta tid för likvärdighetsarbete och avsatt tid för kunskapsdiskussioner i allmänhet, vilket är naturligt eftersom de två områdena hör tätt ihop. De flesta lärare informerar sina elever om kursmål och betygskriterier på ett bra sätt. Många återkommer också sedan under kursens gång och kopplar kriterierna till det aktuella kunskapsstoffet. Trots detta menar vi att den kontinuerliga återkopplingen överlag kan utvecklas på de flesta skolor. Medvetenheten om vikten av framåtsyftande återkoppling för elevernas lärande har ökat de senaste åren vilket också märks i skolornas arbete, även om mycket återstår för att alla skolor ska arbeta med detta på ett fullvärdigt sätt.

De allra flesta elever trivs på sin skola och känner sig också trygga där. På några få skolor menar eleverna att studieron inte alltid är så som den borde vara. Det största problemet är att sena ankomster ofta stör vilket lärarna har olika sätt att försöka bekämpa. På vissa skolor gör lärarna överenskommelser om gemensamma förhållningssätt och metoder, som exempelvis att elever får stanna utanför klassrummet de första tio minuterna av lektionen om de kommer för sent. Detta brukar fungera bra om lärarna sedan håller det överenskomna och hela tiden sedan också är fortsatt konsekventa i sitt handlingsätt. På många skolor fungerar det dock inte så, vilket oftast resulterar i att elever fortsätter att komma för sent.

Skolornas planer mot diskriminering och kränkande behandling har blivit bättre. Ofta saknas dock en kartläggning av hur läget är på skolan inom området och det förekommer att skolorna inte varje år tar fram nya planer med aktuella förslag på åtgärder för framtiden så som lagstiftningen föreskriver.

Det har blivit allt vanligare med kursutvärderingar där eleverna under kursens gång, men ännu vanligare i slutet av kursen, får ge sina synpunkter på undervisningens innehåll och lärarnas kompetens och ledarskap genom enkäter. Oftast används resultatet endast av den enskilda läraren för att utveckla undervisningen men i flera fall samlar skolledningen in resultatet och använder det vid medarbetarsamtalen. Mera sällan sammanställs resultaten på ett systematiskt sätt för att få en helhetsuppfattning av kvaliteten på skolans undervisning, vilket gör att man då också missar möjligheten att sätta samman dessa resultat med andra resultat som exempelvis betyg. De flesta skolor bör öka systematiken i sitt kvalitets- och förbättringsarbete genom bland annat en årsplanering för hur detta arbete ska gå till, för att man inte ska missa viktiga resultat. Detta är särskilt viktigt med tanke på att den nya skollagen har skärpta krav på systematik och dokumentation av kvalitetsarbetet. På de flesta skolor har kvalitetsredovisningarna blivit bättre men i vissa fall blir de mer knapphändiga, särskilt om skolorna begränsar sig till att bara svara på frågorna som krävs i mallen för Webb-ILS, de kommunala skolornas webb-verktyg för utformning av kvalitetsredovisningar. Dokumentet blir oftast mer levande och mer användbart i skolans kvalitetsarbete i de fall man inte begränsar sig till dessa frågor, eller som de fristående skolorna gör, endast utgår från förordningen om kvalitetsredovisning och ger en bild av skolans kvalitet som utgår från den egna verksamheten.

Skolledningarnas uppföljning av lärarnas ledarskap och metoder i klassrummet är viktig för att främja en hög och jämn kvalitet i undervisningen på den enskilda skolan. Det här är ett utvecklingsområde på de flesta skolor även om det finns ett fåtal som arbetar bra med detta.

LÄGESBESKRIVNING OCH BEDÖMNING, GYMNASIESKOLAN

Kunskaper, utveckling och lärande

BETYGSBASERADE KUNSKAPSRESULTAT

De flesta av årets inspekterade skolor har genomsnittliga betygsbaserade kunskapsresultat men tre skolor, alla fristående, har betygsbaserade kunskapsresultat som är högre än genomsnittet, medan tre skolor, alla kommunala ligger under genomsnittet. Det har samtidigt stor skillnad mellan elevernas förkunskaper, så som de kan utläsas i form av genomsnittliga slutbetyg från grundskolan, varför det är svårt att bedöma hur mycket de aktuella gymnasieskolorna har bidragit med att lyfta elevernas kunskaper.

Av de skolor som har högre betygsresultat än genomsnittet är det två som också gör ett gott arbete för likvärdighet i bedömning och betygssättning medan den tredje inte har något sådant av nämnvärd betydelse, vilket gör att man kan anta att det i de två förstnämnda skolorna ges mer rättvisande betyg. Av de tre skolorna som har lägre betyg än genomsnittet är det endast en skola som har bra organiserade diskussioner om kunskap och lärande, nämligen Farsta gymnasium. På Farsta gymnasium har eleverna också väsentligt lägre intagningspoäng och förkunskaper än på andra skolor och har därför längre väg för att uppnå betygsresultat i nivå med de andra.

LÄRARES SKICKLIGHET OCH LEDARSKAP

Styrkor.

- En fristående skola, Internationella Engelska Gymnasiet, har en hög och jämn kvalitet när det gäller lärarnas skicklighet och ledarskap.
- Av de skolor där lärarnas skicklighet och ledarskap i klassrummet har en ojämn nivå är det tre, alla kommunala, som har påbörjat ett arbete med att från skolledningens sida följa upp lärarnas arbete i klassrummet på ett organiserat sätt.

Utvecklingsområden

- En skola, fristående, har lärare som överlag uppvisar låg skicklighet i kombination med en hög andel obehöriga lärare.
- Skolornas utvecklingsarbete bör överlag i högre grad än nu fokuseras på lärarskickligheten och lärarnas ledarskap.

Enligt den samlade forskningen är lärarens betydelse för elevernas lärande av avgörande betydelse för deras framgång i studierna. Detta är relevant både när det gäller att skapa motivation hos eleverna och för att undervisningen ska vara anpassad efter elevernas förkunskaper, förmåga att skapa struktur i studierna och för att läraren på ett relevant sätt ska kunna leda lärandet. På vissa skolor lämnar lärarna eleverna alltför mycket åt individuellt

arbete med exempelvis instuderingsfrågor, så att varken gruppens eller lärarens resurser och kunskande utnyttjas till fullo. Vi anser att skolorna därför i högre grad bör fokusera på detta och skapa system för hur man avser att utveckla lärarnas undervisningsmetoder och ledarskap i klassrummet.

KUNSKAPSDISKUSSIONER OCH UTVECKLING AV UNDERVISNINGSMETODER

Styrkor

- Organiserade kunskapsdiskussioner med tydligt fokus på undervisningen förekommer på två av de inspekterade skolorna varav en kommunal och en fristående.

Utvecklingsområden

- Flertalet skolor har inte särskilt avsatt tid för diskussioner om hur den enskilda läraren kan utveckla undervisningsmetoderna.
- På flertalet skolor går den gemensamma mötestiden nästan helt åt till administrativa och organisatoriska frågor.

På de skolor där man har väl inarbetade arbetslag som funnit sina arbetsformer fungerar de pedagogiska diskussionerna i allmänhet bättre. Det finns också ett par skolor som helt saknar gemensam mötestid för lärarna, främst för att skolorna är så små och att många lärare arbetar deltid. Detta försvårar enligt vår bedömning väsentligt möjligheterna att på ett bra sätt utveckla undervisningen genom gemensamma diskussioner.

SPRÅKUTVECKLING, VETENSKAPLIGHET, PROBLEMLÖSNING OCH INSIKT OM DET EGNA LÄRANDET

Styrkor

- På de flesta skolor som har studieförberedande program får eleverna träning att utveckla ett vetenskapligt förhållningssätt. Två av skolorna arbetar också på ett bra sätt med att träna eleverna i att reflektera över och utveckla sitt eget lärande.
- Flera skolor har en medvetenhet om vikten av att alla lärare arbetar med språkutvecklande arbetssätt.
- Hälften av de inspekterade skolorna arbetar medvetet med elevernas språkutveckling även utanför svenskämnet.

Utvecklingsområden

- Medvetenheten om vikten av att arbeta med språkutvecklande arbetssätt bör öka på de flesta gymnasieskolor.
- Strategierna för att eleverna ska få tillfälle att reflektera över och utveckla sitt eget lärande bör utvecklas på de flesta skolorna.

- På många skolor bär man mer ingående diskutera vad ett arbetssätt som innehåller problemlösning innebär för undervisningsmetoderna i respektive ämne.

Eftersom språklig utveckling är en av förutsättningarna för ett bra lärande bör skolorna diskutera vilka metoder man ska ha för att medvetet utveckla elevernas språk. Många lärare menade vid intervjutillfällena att det har blivit allt vanligare att elever inte läser böcker, något som undersökningar också visar. Det finns, menar vi, ett samband mellan lärarskicklighet och arbetet med språkutvecklande arbetssätt. På de skolor där lärarnas skicklighet bedöms som en styrka arbetar man också medvetet med språkutvecklingen.

IKT, INFORMATION- OCH KOMMUNIKATIONSTEKNIK I UNDERVISNINGEN

Styrkor

- Alla inspekterade skolor har tillgång till datorer för eleverna, dock i varierande utsträckning.
- En av skolorna har så kallad ”en till en-lösning”, det vill säga att eleverna får låna en bärbar dator under sin skoltid, vilket vi uppfattar är positivt för elevernas lärande främst genom att möjligheterna till att använda IKT individuellt och pedagogiskt .

Utvecklingsområden

- Det saknas ofta en policy för hur IKT ska användas pedagogiskt i undervisningen.
- Skolornas IKT-portaler används inte av alla lärare i full utsträckning.

De flesta skolor har ambitionen att utveckla sin IKT och då särskilt tillgången till datorer för eleverna. Tillgången är överlag bättre på de under året inspekterade kommunala skolorna än på de fristående. På de skolor som har god tillgång, och till och med en dator till varje elev, saknas dock ändå en medveten policy för hur IKT ska användas pedagogiskt i undervisningen. Oftast används datorerna till informationssökning och som ordbehandlare men mer sällan som exempelvis interaktivt läromedel.

STÖDUNDERVISNING OCH ELEVER I BEHOV AV SÄRSKILT STÖD

Styrkor

- Stockholms stad har en särskild enhet, ESS-gymnasiet, för att ge elever i behov av särskilt stöd undervisning i mindre grupper
- Flera skolor har en organisation för stödet som gör det tillgängligt för alla elever oavsett förkunskaper och ambitionsnivå, vilket gör att fler tar emot stödet.

Utvecklingsområden

- Inte alla elever som är i behov av stöd tar emot sådant.
- Många skolor bör följa upp och utvärdera effekterna av stöd- och specialundervisning.

De flesta inspekterade skolorna erbjuder goda möjligheter till stöd- och specialundervisning. Vi kan också konstatera att där stödundervisningen är öppen för alla oavsett ambitionsnivå, alltså inte bara för dem som inte når målen, tenderar eleverna också att i högre grad ta emot stödet och använda den extra stödtiden. De flesta skolor har tillgång till specialpedagogisk kompetens. I de fall det inte finns sådan på skolan bedömer vi att det är av största vikt att skolan skaffar sådan. Generellt gäller också att effekterna av stödet och specialundervisningen i högre grad bör utvärderas på skolorna för att öka möjligheterna till att säkerställa att resurserna används på bästa sätt. Det finns inget samband mellan en bra organiserad stöd- och specialundervisning och generellt höga kunskapsbaserade betygsresultat. Men på den enskilda skolan kan dock sägas att betygsresultaten troligen skulle vara generellt lägre om inte det goda stödet fanns.

ELEVFRÅNVARO OCH AVHOPP

Styrkor

- Vissa skolor har bra system för att följa upp elevfrånvaro. En skola skickar till och med automatiska sms till föräldrarna senast samma dag eleven är frånvarande.

Utvecklingsområden

- Flera skolor har en alltför stor andel elever som inte slutför sin utbildning med slutbetyg inom fyra år och det är en stor rörlighet bland eleverna särskilt i början av årskurs 1.
- Den ogiltiga frånvaron är fortfarande stor på många skolor.

Ett problemområde för så gott som alla gymnasieskolor är den stora elevfrånvaron. Skolorna har olika strategier för att följa upp frånvaron och främst ligger uppgiften på elevernas mentorer. På de skolor där mentorskapet fungerar bra och där mentorn omedelbart förmår att signalera till föräldrar att eleven är frånvarande lyckas man bättre med att stävja frånvaron. En

skola har dessutom en automatisk sms-funktion där föräldrarna får information senast samma kväll. Vi har också mött skolor där man avdelat en person som varje morgon ringer runt till de elever som inte kommit till skolan och där föräldrarna inte sjukanmält eleven, vilket också fungerat bra.

På några skolor väntar man enligt vår bedömning för länge med att reagera från skolans sida. Ibland agerar skolan endast när frånvaron närmar sig 20 procent, som är gränsen för att få studiebidrag från CSN, vilket enligt vår bedömning är alldeles för sent eftersom eleven då får signalen att det inte spelar så stor roll om man är frånvarande eftersom skolan i deras ögon inte ens märker att de är frånvarande.

De flesta skolor har en stor rörlighet bland eleverna i början av årskurs 1. Men även senare är det vanligt att elever byter program men också byter skola. Ofta väljer man då en skola som man haft som ett högre val än den man kommit in på. Detta innebär ibland att deras gymnasieutbildning kommer att ta fyra år eftersom den mottagande skolans kurser ibland inte ligger i fas med den avlämnande skolan. Denna rörlighet riskerar att öka framöver med de minskade elevkullarna och den relativa överetableringen av studieplatser främst inom vissa program. Trots den relativa överetableringen, vilken skulle kunna tänkas göra det lättare för den enskilda eleven att få sitt förstahandsval tillgodosett, så tenderar elever ofta att i högre grad söka till de redan etablerade skolorna än till de nyare mindre etablerade vilket gör att rörligheten troligen ökar. Det är val av skola som styr snarare än val av program.

LÄRLINGSUTBILDNING, PRAKTIK OCH ARBETSPLATSFÖRLAGD UTBILDNING, APU

Styrkor

- De skolor som har lärlingsutbildning enligt lärlingsförsöket har oftast en mycket bra och genomarbetad organisation för detta.
- Flera skolor med studieförberedande program, Ellen Keys gymnasium, Kristofferskolan, Farsta gymnasium och ESS-gymnasiet har praktik inlagd.

Utvecklingsområden

- Kontakterna mellan yrkeslärare på skolorna och handledare på arbetsplatserna bör förstärkas i samband med skolornas APU, på alla skolor.
- Det är endast två av årets skolor som har yrkesförberedande program, där APU ingår. På dessa två skolor fungerar APU:n enligt vår bedömning bra, såtillvida att eleverna lär sig mycket och lär sig sådant som de har användning av i sitt framtida yrkesliv. På den ena skolan vet eleverna väl vilka mål som ingår och hur dessa ska bedömas i förhållande till kursmålen men på den andra skolan är det inte så. På dessa två skolor, i likhet med de allra flesta skolor med APU, är det svårt att få till stånd handledarträffar och andra kontakter med arbetsplatserna. Främsta orsaken till svårigheterna är att handledarna inte kan komma ifrån arbetsplatsen på grund av hög arbetsbelastning. Den ena skolan är helt beroende av att branschen ordnar platser vilket väsentligt försvårar skolans

planeringsförutsättningar med följd att vissa elever exempelvis inte kan avsluta sina studier förrän efter 3,5 år. På de skolor som anordnat lärlingsutbildning enligt lärlingsförsöket är det få elever som valt sådan.

Flera skolor med studieförberedande program, Ellen Keys gymnasium, Kristofferskolan, Farsta gymnasium och ESS-gymnasiet har praktik inlagd i utbildningen. Vi uppfattar att denna verksamhet är uppskattad av lärare och elever. Vi anser att detta är ett utbildningsinslag som bör vara intressant att pröva för fler gymnasieskolor.

Bedömning och betygssättning

LIKVÄRDIG BEDÖMNING

Styrkor

- Tre av årets inspekterade skolor, Internationella Engelska gymnasiet, Vittrågymnasiet Södermalm och ESS-gymnasiet har ett bra och välorganiserat inre arbete för likvärdighet i bedömning och betygssättning.
- Det är vanligt med organiserade samarbeten mellan lärare i samma ämnen inom skolorna för likvärdighet i bedömning och betygssättning.
- Medvetenheten om vikten av att sträva mot likvärdighet i bedömning och betygssättning har ökat på skolorna.

Utvecklingsområden

- På åtta av årets inspekterade gymnasieskolor är det inre arbetet för att främja likvärdighet i bedömning och betygssättning en svaghet.
- Så gott som alla fristående skolor saknar organiserade kontakter med andra skolor, åtminstone utanför den eventuella koncernen i arbetet för ökad likvärdighet i bedömning och betygssättning och även de kommunala skolorna saknar sådana organiserade nätverk. Kontakterna mellan gymnasieskolor oavsett huvudman bör öka för att stärka likvärdigheten i bedömning och betygssättning inom hela gymnasieskolan.

De enskilda lärarna har överlag enligt vår bedömning blivit bättre på att tolka kursmål och kriterier på ett sätt som överensstämmer med betygssystemets intentioner. För att uppnå största möjliga likvärdighet i bedömning och betygssättning är det dock också av största vikt att lärare med kollegor på den egna skolan och på andra skolor tillsammans i nätverk diskuterar hur de tolkar kursmål och de kunskapskvaliteter som de olika betygsstegen anger, oavsett huvudman för skolan. Vi anser att en viktig väg att nå ökad likvärdighet i ett kriteriebaserat system är att de som sätter betygen, lärarna, diskuterar sig samman för ökad samsyn. Det bör därför vara en viktig roll för kommunen att underlätta för skolorna att göra det på ett strukturerat och organiserat sätt genom exempelvis skapande av nätverk av det slag som funnits för några år sedan.

INFORMATION OM MÅL OCH BETYGSKRITERIER SAMT ÅTERKOPPLING TILL ELEVERNA OM DERAS KUNSKAPSUTVECKLING

Styrkor

- Det är idag mycket ovanligt att lärare inte informerar sina elever om mål och betygsriterier i sina kurser.
- Många lärare återkopplar också individuellt kunskapsresultaten till sina elever i ämnessamtal så att eleverna är fullt införstådda med dem. På fyra av de inspekterade skolorna är detta en styrka, två kommunala och två fristående.
- Kompetensutveckling inom området formativ (framåtsyftande) bedömning har blivit allt vanligare.

Utvecklingsområden

- Metoderna för formativ bedömning och återkoppling av kunskapsutveckling till eleverna bör utvecklas på de flesta skolor. På fem av skolorna är detta en svaghet, varav två kommunala och tre fristående.
- Den skriftliga återkopplingen i form av omdömen inför utvecklingssamtal bör utvecklas och bli mer formativ på de flesta skolor.

Även om vår bedömning är att informationen till eleverna om deras kunskapsutveckling överlag har blivit bättre, så anser vi att detta generellt är ett utvecklingsområde för skolorna, men från skilda utgångspunkter. De senaste åren har medvetenheten om vikten av god och framåtsyftande/formativ återkoppling ökat inte minst genom att internationella forskningsresultat lyft fram den mycket stora betydelsen av detta. Utvecklingsarbetet bör därför intensifieras vilket det också finns flera tecken på att det gör, inte minst inom Stockholms stad.

Normer och värden - Arbetet mot diskriminering och annan kränkande behandling

TRYGGHET, STÄMNING OCH STUDIERO

Styrkor

- De allra flesta eleverna på de inspekterade gymnasieskolorna trivs och känner sig trygga på sin skola.
- De allra flesta elever vittnar om en god stämning på den egna skolan.
- Oftast råder studiero under lektionerna på de inspekterade gymnasieskolorna.

- Hälften av de inspekterade skolorna har detta område som en styrka.

Utvecklingsområden

- Vid några skolor menar eleverna att det inte alltid är studiero på lektionerna och att det ofta är avhängigt lärarens ledarskap.
- Vid flera skolor agerar inte alltid lärare enligt de överenskomna normerna när de bemöter eleverna.

Vår bedömning är att trivseln och tryggheten generellt är god på stadens gymnasieskolor, både de kommunala och de fristående. Ingen av skolorna har detta som en svaghet och det strukturerade arbetet inom området är en styrka på sex av skolorna och delar av arbetet till och med föredömligt på två av skolorna, Bernadottegymnasiet (kommunal) och Internationella Engelska gymnasiet (fristående).

Styrning, ledning och kvalitetsarbete

KURSUtvÄRDERINGAR, FEEDBACK FRÅN ELEVER OM UNDERVISNINGEN SAMT INSAMLING AV RESULTAT

Enligt Skolverkets allmänna råd om kvalitetsredovisning definieras resultat som ”något (konkret eller abstrakt) som uppkommer genom att en viss handling eller en viss insats fullbordas, ofta om något som kan värderas eller mätas men även ett förändrat sätt att arbeta, t.ex. bättre sätt att samarbeta med hemmen, etc.”

Styrkor

- Kursutvärderingar har blivit allt vanligare på skolorna.
- Det finns en allt större medvetenhet om betydelsen av att använda sig av resultaten för att genomföra en adekvat uppföljning av skolkvalitet.
- En skola, Farsta gymnasium (kommunal), har enligt vår bedömning systematiken i kvalitetsarbetet som styrka.

Utvecklingsområden

- Uppföljning av resultat för individuella program bör utvecklas.
- Arbetet med sammanställningar av kursutvärderingar samt jämförelser med betygsresultat och undervisningsmetoder bör utvidgas och förstärkas.
- Systematiken i kvalitets- och förbättringsarbetet bör öka på de flesta skolor och på sju av de inspekterade skolorna bedömer vi att detta utgör en svaghet.

Skolorna gör i de flesta fall numera någon sorts kursutvärderingar där elevernas åsikter om lärarnas undervisning hämtas in. På alla skolor görs inte detta i alla klasser vilket vi anser vara önskvärt för att få en samlad bild av hur undervisningen fungerar så att man sedan prioriterar rätt utvecklingsinsatser. När enkäter görs i klasserna är det också ofta så att man glömmer att återkoppla enkätresultatet till eleverna som svarat. Återkopplingen är viktig bland annat för att undvika så kallad ”enkättrötthet” och också för att det ska bli tydligt för eleverna vilket inflytande de får genom att dela med sig av sina åsikter i enkäterna.

Så gott som alla skolor bör göra en översyn av vilka resultat som är adekvata för den egna skolan att följa upp och analysera samt samtidigt, när det gäller de kommunala skolorna, inte låta sig begränsas av vad det obligatoriska uppföljningssystemet Webb-ILS efterfrågar. I samband med översynen bör skolorna också ta fram en årsplan för kvalitetsarbetet, vilket är ovanligt att man har.

KVALITETSREDOVISNINGAR OCH ANALYS AV RESULTAT MED FÖRSLAG PÅ ÅTGÄRDER

Styrkor

- På fler och fler skolor är kvalitetsredovisningarna levande dokument och bra redskap i kvalitets- och förbättringsarbetet. På två av skolorna, båda fristående, bedömer vi att kvalitetsredovisningen är en styrka.
- Kvalitetsredovisningarna har fått en allt bättre anknytning till läroplanen.

Utvecklingsområden

- Analysdelarna i kvalitetsredovisningarna behöver vanligen utvecklas.
- Kvalitetsredovisningarnas offentliga publicering hämmar ofta en ärlig och fullständig redovisning av de utvecklingsområden som skolorna har på grund av att man uppfattar att sådan ärlighet kan inverka menligt på skolans anseende.
- På tre av de inspekterade skolorna är kvalitetsredovisningen en svaghet.

Av de tre skolor där kvalitetsredovisningen utgör en svaghet är det två som inte har en aktuell kvalitetsredovisning utan endast har en som är flera år gammal. Den tredje skolan har en redovisning i enlighet med Webb-ILS-mallen, men den är mycket knapphändig och endast skriven av en person och inte med delaktighet från elever och personal.

Det faktum att kvalitetsredovisningarna publiceras offentligt gör det enligt vissa rektorer svårare att fullständigt redovisa bristande måluppfyllelse, eftersom man upplever att man skulle kunna förlora på det i konkurrensen om eleverna. Att de är offentliga anses samtidigt vara viktigt för att öka transparensen och möjligheten för utomstående att få en uppfattning om den enskilda skolans kvalitet. Detta är ett dilemma, som är viktigt att uppmärksamma i samband med att staden ser över sitt kvalitetssystem.

SKOLLEDNINGARNAS PEDAGOGISKA LEDARSKAP OCH FEEDBACK TILL LÄRARNAS

Styrkor

- De flesta skolledningar är synliga ledare och förtrogna eller till och med väl förtrogna med den dagliga verksamheten.
- Fyra skolor, tre kommunala och en fristående, har bra system för att följa upp lärarnas arbete med lektionsbesök och/eller besök av en kollega med tillhörande feedback.

Utvecklingsområden

- De flesta skolledningar bör utveckla sin uppföljning av lärarnas ledarskap och metoder. Sju av skolorna har detta som en svaghet.

På alla under året inspekterade skolor finns en ökad medvetenhet om vikten av att skolledningen följer upp lärarnas ledarskap och undervisning. Det är dock så att de flesta skolor ännu inte prioriterat att skolledningen följer upp och coachar lärarna på ett systematiskt sätt. Inte heller har man system för att kollegor besöker varandra och ger varandra feedback, i specifikt syfte att utveckla undervisningen. Den samlade forskningen framhåller vikten av lärarens skicklighet för att eleverna ska lyckas i sitt lärande, vilket gör detta än viktigare.

AVSLUTANDE DISKUSSION OM GYMNASIESKOLORNA

Vi gymnasieinspektörer har förutom denna rapport tidigare skrivit åtta årsrapporter sedan inspektionen startade 2002. Uppdraget har sedan 2007 fått ökad fokus på områdena Kunskaper samt Betyg och bedömning och mindre på områdena Elevernas ansvar och inflytande samt Normer och värden. Med tanke på att uppdraget föreslås få en ny utformning från 2012 gör vi här en summering av inspektionens verksamhet de senaste nio åren. Sammanlagt har fem inspektörer varit inblandade i arbetet, som består av två heltidstjänster, samtliga har tidigare varit skolledare: Christer Blomkvist (2002-2006 och 2008-2009), Ulf Gustavsson (2002-2004), Ulla Carlsson Zackrisson (2007-2009), Eva Eriksson (2005-2011) och Lena Kaev (2009-2011). Totalt har 145 skolor inspekterats, av dessa har 20 skolor inspekterats två gånger och 18 skolor har inspekterats tre gånger. Under läsåret 2006-2007 då Skolverket inspekterade Stockholms skolor genomfördes bland annat en specialstudie av hur Stockholms stads skolor, både grundskolor och gymnasieskolor, kommunala som fristående, arbetade med självvärdering i sitt kvalitetsarbete. Vi följde efter det året upp Skolverkets inspektion i de kommunala gymnasieskolorna genom besök och intervjuer med respektive skolledning. Från början av perioden var omloppstiden för inspektionerna, d.v.s. den tid det tar innan vi återkommer till samma skola, ungefär tre år. I och med att antalet fristående skolor har mer än fördubblats under perioden (de kommunala gymnasieskolorna har minskat med endast fem) och att de två gymnasieinspektörerna de senaste åren också inspekterat vuxenutbildning, så är numera omloppstiden mellan sex och sju år för gymnasieskolan. Generellt kan sägas att de skolor som inspekterats två eller tre gånger, nästan utan undantag, konstaterats ha ökat sin måluppfyllelse på de flera områden vid de efterföljande inspektionerna.

Här följer en redovisning och diskussion om utvecklingen inom Stockholms stads gymnasieskolor, fristående och kommunala, under den senaste nioårsperioden utifrån ett inspektörsperspektiv:

Undervisningen

I början av perioden konstaterades att undervisningen i skolorna höll en varierande kvalitet, alltså inte hög och jämn. Detta är fortfarande fallet men vi anser att de senaste årens ökade fokus på lärarnas ledarskap har inneburit en början till förbättring av situationen.

Lärarna är oftast kunniga inom sina ämnesområden men är inte alltid lika bra på att lära ut det som de kan. Satsningar på kompetensutveckling av lärarnas förmåga till ledarskap förekommer, men är mycket ovanliga. Den ökade satsningen inom de kommunala skolorna på skolledningens pedagogiska ledarskap och uppföljning av lärarledarskapet bör i ökad utsträckning fokusera på detta.

Den så kallade lärarfaktorn, vilket innebär att mycket av kvaliteten i skolans verksamhet beror på den enskilda lärarens kvalitet, är fortsatt stor.. Att andelen fristående skolor har ökat och därmed medfört ökade möjligheter att anställa och forma lärarkollegier med hög och jämn kvalitet kan ha bidragit till att lärarfaktorn minskar på vissa håll. Också en ökad uppföljning av hur lärarna fungerar i klassrummet kan ha bidragit, även om en hel del utveckling återstår inom det senare området. Dock är det också så att flera av de fristående skolorna som inte har så höga intagningspoäng också har en större andel utbildade lärare samt att de skickliga nyutbildade lärarna på dessa skolor tenderar att söka sig vidare till andra skolor där eleverna har högre intagningspoäng och större motivation för studier. Kvaliteten på undervisningen

varierar således starkt mellan hög- och lågstatusskolor vilket ytterligare bidrar till den kunskapssegregation som enligt vår bedömning ökat i Stockholms gymnasieskolor det senaste decenniet.

Elevfrånvaro är fortsatt ett problem på många skolor. De skolor som lyckas forma arbetet runt specifika elevgrupper, för att på så sätt ha bättre uppföljning genom arbetslag och mentorer och genom välfungerande frånvaroregistrering, lyckas bättre med att stävja frånvaron. Dessutom ger ett gott arbete med att medvetet arbeta med att öka elevernas motivation för studier bra resultat. Det räcker inte med att bara konstatera att eleverna saknar motivation och som skola sedan slå sig till ro med det konstaterandet.

Medvetenheten om vikten av problemlösningsmetoder i matematik har ökat de senaste åren, inte minst därför att de svaga resultaten i ämnet har lyfts fram både nationellt och i Stockholm. Mycket återstår dock att göra när det gäller matematikundervisningen på de flesta skolor. Det vanligaste är fortfarande att matematiklektioner består av korta genomgångar med efterföljande räkning på egen hand, där läraren ofta inte hinner hjälpa alla elever.

Träning i att utveckla ett vetenskapligt förhållningssätt har blivit bättre på de studieförberedande program där detta är ett av programmålen.

Fokus på programmålen och samarbetet mellan kärnämneslärare och karaktärsämneslärare har ökat, men det är fortfarande ovanligt att samarbete sker mellan exempelvis svenska och naturvetenskapliga ämnen och i synnerhet mellan övriga ämnen och matematik. Skolornas arbete präglas i allt större grad av samarbete mellan lärarna och på de flesta skolor finns numera, till skillnad från i början av perioden, mer eller mindre välfungerande ämnesövergripande arbetslag runt elevgrupperna.

På de flesta av dessa finns parallellt ämneslag som också träffas, men mer sällan. Det kan finnas en risk på en del håll att samarbetet inom ämnena har försämrats samtidigt som samarbetet över ämnesgränserna har förbättrats. När man arbetar i arbetslag är det enligt vår mening också viktigt att finna former för de ämnesspecifika samarbetena, vilket ibland är svårare på små skolor där det kanske endast finns en lärare i vissa ämnen. Några få skolor är å andra sidan organiserade endast i ämneslag utifrån en syn på att ämnena är viktigast, vilket kan begränsa möjligheterna att så som läroplanen föreskriver ge eleverna möjligheter att överblicka större kunskapsområden.

Organiserade kunskapsdiskussioner bland lärarna lyser ofta med sin frånvaro, även om de förekommer ibland vid vissa skolor. Både lärare och skolledning har hänvisat till att tiden oftast går till administration och organisation av det dagliga arbetet istället för till organiserade diskussioner om kunskap och lärande. Lärarna har ofta påpekat för oss att man inget hellre vill än att få till stånd sådana, men att tiden ofta äts upp av annat. Några skolor delar medvetet upp tiden så att inget får inkräkta på kunskapsdiskussionerna och då går det oftast bättre. En förutsättning för att kunskapsdiskussioner ska komma till stånd är enligt vår uppfattning att den grundläggande administrationen fungerar väl och på ett rutinmässigt sätt.

IKT, informations- och kommunikationsteknik

Användningen av IKT har utvecklats mycket under perioden, dels genom ny hårdvara och mjukvara och dels genom att tillgången till datorer för både elever och lärare har ökat. Så gott som alla skolor har nu förutom egna hemsidor också skolportaler som hanterar både intern information och kommunikation och uppföljning av frånvaro, elevernas kunskapsutveckling m.m. Många klassrum har fasta datorprojektorer och ytterligare några har interaktiva skrivtavlor av olika slag. Många lärare bör dock bli bättre på att utnyttja portalernas kapacitet;

det gäller ofta äldre lärare som inte i lika hög grad växt upp i datorns tidevarv som den yngre generationen lärare. Det saknas också ofta en medveten policy för hur IKT ska användas pedagogiskt på skolan. Oftast använder eleverna endast datorn för ordbehandling och informationsökning.

Betygsbaserade kunskapsresultat

De betygsbaserade resultaten i Stockholms skolor förbättrades kontinuerligt från början av seklet fram till 2008 och har därefter i stort varit stabila. Resultaten på de fristående skolorna är i staden, liksom genomsnittligt i riket lägre än på de kommunala. Det är stor skillnad mellan olika skolor och också mellan olika program. Olika skolor och olika program har ju också elever med vitt skilda intagningspoäng och därmed vitt skilda förkunskaper vilket gör att vissa skolor har en mycket längre väg till samma betygsresultat än andra där eleverna har höga betyg redan när de antas, och därmed genomgående förmodligen också bättre förkunskaper. Skillnaden mellan skolorna i detta avseende har under den senaste nioårsperioden ökat. Resultatet är en kraftig kunskapssegregation mellan skolor. När de fristående skolorna var färre hade de i genomsnitt högre intagningspoäng men nu när de är fler så finns det fler friskolor som har låga intagningspoäng. Som nämndes ovan har också de fristående skolorna genomsnittligt lägre utbildningsresultat.

Det enskilda ämne som hela perioden ger anledning till oro när det gäller resultat i form av betyg och nationella provresultat är matematik, vilket kan ha ett samband med att de överlag använda undervisningsmetoderna i ämnet inte är effektiva för många av eleverna.

Betygssättningen

Det mål- och kriteriebaserade betygssystemet har fått större genomslag än det hade i början av perioden. Lärarna utgår numera i högre grad från betygsriterierna och diskuterar framför allt ämnesvis med varandra i högre grad sina tolkningar av dem. Även stödet från Skolverket i form av exempel publicerade på Skolverkets hemsida m.m. har blivit bättre. Fram till 2000 fanns det i det då tämligen nya betygssystemet inga nationella kriterier för betygsnivån Mycket Väl Godkänt (MVG), utan det var upp till varje lärare att formulera sina egna kriterier. Ett resultat av detta var att det på många skolor var mycket få elever som fick MVG.

Införandet av betygsriterier för MVG plus en rad andra åtgärder har enligt vår bedömning lett till att likvärdigheten och betygssättningens relevans har förbättrats under 2000-talet. Den nationella betygsstatistiken visar att den genomsnittliga betygsnivån har legat stilla sedan 2004 på ungefär 14,2. I Stockholms kommunala skolor har dock en viss ökning skett sedan detta år från 14,7 till 15,0. De fristående skolorna i Stockholm hade 2004 15,2 och hade 2010 14,8. Detta är ett tecken på att lärarna under de första cirka tio åren med det nya betygssystemet upplevde en stor osäkerhet, särskilt av ovan angivna skäl rörande betyget MVG, och att bedömningsnivåerna ungefär 2004 hade etablerats tämligen väl. Detta innebär inte att vi hävdar att de forskare som menar att det finns en betygsinflation har fel, men att ovanstående fakta är viktiga att ha med sig när man diskuterar dessa frågor, och att man bör akta sig för att använda betygsresultat från 1990-talet som utgångspunkt för jämförelserna.

Enligt många lärare finns det en baksida till det ökade genomslaget för det mål- och kriteriebaserade betygssystemet: det finns risk för att undervisningsinnehållet påverkas av den ökade mål- och kriteriefokuseringen, så att det kan bli för mycket inriktning på att mäta kunskaper med hjälp av prov. Dessutom kan elevers och lärares frihet att ta med stoff som är mer av allmänbildande art minska, eftersom det kanske inte går att mäta måluppfyllelse lika lätt då i förhållande till betygsriterierna. Det finns också på vissa skolor ett samband med

betygssättningens allsidighet, dvs. att den grundar sig på mer än prov, och skolans förmåga att arbeta med elevernas motivation för studier. Det är enligt läroplanen viktigt att eleverna ser samband och förstår vad kunskaperna kan användas till. Formerna för bedömning bör utformas så att de främjar elevernas lärande och motivation genom så kallad formativ bedömning, vilket vi återkommer till i nästa avsnitt.

Arbetet för att främja likvärdighet i betygssättning genom kontakter mellan lärare från olika skolor förbättrades i mitten av perioden genom det samarbetsnätverk som utbildningsförvaltningen organiserade. Det var ett treårigt projekt som finansierades av kompetensfondspengar. Den typen av organiserade kontakter mellan skolor för sådant arbete har sedan projektets slut så gott som helt avstannat. Vi anser att det är av största vikt att skolorna återigen bereds möjligheter till sådana organiserade kontakter som också bör omfatta samarbete mellan kommunala och fristående skolor.

Återkoppling till eleverna om deras kunskapsutveckling

Lärarnas arbete med kontinuerlig återkoppling av kunskapsutvecklingen till eleverna har blivit mycket bättre under perioden. Så kallad formativ bedömning, som kan förklaras som framåtsyftande bedömning eller bedömning för lärande, praktiseras allt oftare. Detta framhåller också en stor mängd relativt färsk forskningrapporter som ett ytterst viktigt redskap för att främja elevernas lärande. Även om detta alltså blivit betydligt bättre under perioden kan det på de flesta skolor utan tvekan bli ytterligare mycket bättre.

Kvaliteten, kontinuiteten och dialogen i utvecklingssamtalen har också blivit mycket bättre under perioden. Så gott som alla skolor har som rutin att genomföra utvecklingssamtal där eleven får en samlad bild av sin kunskapsutveckling av mentor eller motsvarande. Detta bör enligt vår mening kompletteras med regelbundna ämnessamtal av formativ/framåtsyftande art med undervisande lärare för att ge eleven bästa möjliga redskap för lärande, vilket inte alltid sker på alla skolor.

Bäst resultat ger ändå enligt vår mening ett arbete där bedömningen vävs in i undervisningen på ett naturligt sätt med en koppling mellan lektionens mål, kursmål och betygskriterier samt läroplansmål. På så sätt blir de individuella samtalen inte lika viktiga utan eleven vet ändå hur den ligger till och vad den behöver göra för att nå högre måluppfyllelse och högre betyg. På så sätt kan också lärararbetstiden användas på ett effektivare sätt, vilket vi har sett goda exempel på.

Kvalitetsarbete och självutvärdering

Kvalitetsarbetet och uppföljningen av skolans resultat har kommit mer i fokus under åren som gymnasieinspektionen har pågått. Enligt vår uppfattning har detta påverkat främst måluppfyllelsen inom de mer allmänna läroplansmålen. Kvalitetsredovisningarna har blivit mer levande dokument och inte i första hand de hyllvärmare som de var i början av decenniet. På detta område har också förvaltningen förstärkt uppföljningen av dokumentationen samt genomfört olika satsningar när det gäller utformningen av de anvisningar som de kommunala skolorna har haft för sina kvalitetsredovisningar. De fristående skolorna har vanligen endast haft förordningen om kvalitetsredovisning och de allmänna råden att gå efter, vilka rätt använda enligt vår uppfattning inte sällan har gett de bäst utformade redovisningarna. De friskolor som ingår i koncerner har också för koncernen gemensamma kvalitetsuppföljningar vilka fungerar på varierande sätt. I de fall koncernen ger den enskilda skolan större frihet att utforma sina mål utefter den egna verksamhetens behov blir kvalitetsarbetet med åtföljande skolutveckling oftast bättre och mer i enlighet med nationella mål.

Arbetsplanerna har blivit bättre och styr numera ofta, men inte alltid, det dagliga arbetet. Man har i de flesta fall tagit fram lokala mål för verksamheten, även om några av de kommunala skolorna begränsat sig till de mål som kommunfullmäktige och nämnden satt upp, vilket enligt vår uppfattning inte är tillräckligt.

Vikten av systematik i självutvärderingen har lyfts fram i mitten av perioden vilket gjort att fler och fler skolor på ett organiserat sätt börjat titta på sina resultat och att mål- och resultatstyrningen fått mer genomslag. Särskilt betygsresultaten har kommit mer i fokus också i den allmänna skoldebatten. I det sammanhanget finns det anledning att höja en varningsflagg för att inte för mycket hänge sig åt att mäta endast det lätt mätbara och därför formulera lätt mätbara mål istället för att formulera sådana mål som leder till positiv utveckling för den specifika verksamheten. Vissa formulerade mål kan förmodligen inte mätas kvantitativt utan måste bedömas genom kvalitativa metoder.

Eleverna är fortsatt en outnyttjad resurs i skolutvecklingsarbetet, förutom den information som man får från brukarundersökningarna. På ganska många skolor är eleverna dock med och planerar undervisningen tillsammans med läraren, vilket oftast ökar motivationen för lärande. Det organiserade elevrådsarbetet fungerar oftast dåligt på skolorna vilket gör att man missar många värdefulla synpunkter från eleverna. På de skolor där elevinflytandet sker i samma forum som där lärarna utövar sitt inflytande över skolutvecklingen, och där eleverna bereds tillfälle att ha synpunkter på både organisation och undervisning, fungerar det bättre. Detta förutsatt att de elevrepresentanter man skickar till mötena kan känna sig trygga genom att de exempelvis kommer två och två och att man inte byter representanter så ofta. Mötestiden bör också ligga så att de inte behöver stanna kvar i skolan efter det att kamraterna gått hem.

I början av perioden har man inom skolorna i likhet med Stockholms stads samtliga förvaltningar fokuserat på ILS-systemet och formulerat kvalitetsgarantier och åtaganden. Detta har gjort att kvalitet och utveckling kommit mer i fokus men också, i början av perioden, till att andra delar av det nationella styrsystemet såsom läroplanen har förbisetts eller kommit i skymundan. Numera har man i högre grad fått ihop ILS-systemet med de nationella målen, även om Webb-ILS för vissa skolor tenderar att försvåra arbetet genom att skolan begränsar sig till att endast ta med sådant som anvisningen för Webb-ILS kräver. Detta gäller för de kommunala skolorna som, till skillnad från de fristående, är bundna till att använda Webb-ILS. Det har under åren gjorts flera olika försök till anvisningar för skolorna som fungerat på varierande sätt. Generellt lyckas de skolor som utgår från Skolverkets allmänna råd för kvalitetsredovisning och från förordningen om kvalitetsredovisning bäst med att beskriva sitt arbete och få dokumentet att bli en levande resurs i det dagliga arbetet genom en fullständig beskrivning av skolans resultat och åtföljande förbättringsarbete. Genom den nya skollagen avskaffas de nationella kraven på att kvalitetsredovisningar ska upprättas och därmed försvinner Skolverkets allmänna råd och förordningen. Det är viktigt att se till att detta inte innebär att det systematiska kvalitetsarbetet försämras.

I detta sammanhang bör poängteras att analysen av de egna resultaten på skolorna har blivit bättre, men ändå ofta är bristfällig. Det vanliga är att man istället för analys har utförliga beskrivningar av hur man arbetar och att man anger att man avser att förbättra vissa förhållanden, men mindre hur och på vilka grunder man gör det samt vilka nya samband man analyserat fram som grund för de föreslagna åtgärderna.

Skolledningens pedagogiska ledarskap

Det pedagogiska ledarskapet i meningen att arbetet organiseras för pedagogisk utveckling och att skolledningarna aktivt följer upp och stödjer lärarna i deras ledarskap och metoder har väsentligt förbättrats även om mycket återstår på flertalet skolor.

Lärarnas ledarskap och ledningens pedagogiska ledarskap har kommit mer i fokus de senaste åren. Den nya skollagen bör kunna öka förutsättningarna för ett närmare pedagogiskt ledarskap genom ett tydligt ökat pedagogiskt mandat och ansvar för rektor.

Skolmarknaden

Under de senaste tio åren har strukturen för gymnasieskolorna i Stockholm förändrats mycket. De kommunala skolorna var 2001 klart dominerande både i antal och i procentandel av elever som gick där. Det fanns 17 883 elever i kommunens egna gymnasieskolor och 4 564 elever i fristående gymnasieskolor år 2001, det vill säga att cirka 20 procent av eleverna gick i fristående gymnasieskolor. Numera är elevandel på fristående gymnasieskolor cirka 39 procent. Antalet friskolor och andelen elever som går i dem ökade drastiskt under perioden för att avstanna 2008.

Under början av seklet, när den så kallade betygsintagningen och elevernas fria val av skola var nya företeelser och det endast fanns ett litet antal fristående skolor, såg de kommunala gymnasieskolorna på varandra som konkurrenter. Efter några år när konkurrensen ökade från de fristående skolorna växte i stället ett koncept tänkt byggt på samarbete fram mellan de kommunala gymnasieskolorna. Ur vissa aspekter uppfattar vi dock att de fortfarande är varandras konkurrenter.

Under hela perioden har cirka tio procent av stockholmseleverna gått i andra kommuners kommunala skolor. Samtidigt har Stockholms län utvecklats till en gemensam region, där eleverna fritt kan välja skolor över kommungränserna.

Konkurrenssituationen kommer att skärpas från hösten 2011 och under ett antal år framöver med vikande elevkullar i kombination med att ytterligare friskolor kontinuerligt får tillstånd att starta.

Att skolorna befinner sig på en marknad med hård och ibland knivskarp konkurrens har fått vissa konsekvenser. En negativ sådan är att energin ibland i stor utsträckning läggs på en typ av utvecklingsarbete som mer handlar om olika typer av marknadsföringsknep och mindre om att förbättra det vi menar med skolkvalitet, det vill säga förmåga att nå utbildningsmålen, inklusive att ge bra undervisning för varje elev. Konkurrensen kan bidra till ökad kvalitet om den leder till att skolorna stimuleras till att förbättra utbildningen, men den kan i värsta fall leda till motsatsen om fokuseringen i stället läggs på åtgärder som genom marknadsföringsknep bedöms kunna locka elever. Det är viktigt att inte minst utbildningsförvaltningen utformar sin verksamhet så att strävan efter kvalitet, det vill säga måluppfyllelse, belönas. Positiva effekter av konkurrensen, inte minst genom etableringen av fristående skolor, som vi har sett åtminstone bland skolledarna, är att man på i stort sett alla skolor idag är medveten om att det man gör får konsekvenser, att man verkligen måste bry sig om sina elever och inte kan slå sig till ro utan ständigt måste anstränga sig för att söka förbättringar.

Kontakterna och samarbetet mellan de fristående skolorna och de kommunala bör enligt vår uppfattning öka för att sprida goda exempel och ge positiv utveckling, vilket också den nya förvaltningsorganisationen förhoppningsvis kan bidra till. Konkurrenssituationen motverkar på många håll viljan till sådant samarbete vilket är ett problem.

De mest populära skolorna, som åtminstone i vissa fall enligt vår mening är de bästa skolorna, är inte tillgängliga för de elever som inte har tillräckliga betyg för att komma in där. Det är en konsekvens av att eleverna konkurrerar om utbildningsplatserna med sina grundskolebetyg. De är istället hänvisade till de skolor där det inte krävs höga betyg för att antas. Systemet ger

alltså eleverna med höga grundskolebetyg än mycket stor valfrihet, medan de elever som har låga betyg får betydligt mer begränsade valmöjligheter.

Genomgående när man pratar med elever så är deras skolval, eller ibland icke-val när de är hänvisade till de skolor som deras betyg räcker till, starkt förknippat med deras individuella självbild. Man vill gå i skolor där man tror sig passa in och där man tror sig vara likadan som de andra. Det gäller allt ifrån de skolor med uteslutande studiemotiverade elever, där man känner sig som vinnare och utvald eftersom intagningspoängen är höga, till de skolor som inte har någon antagningsgräns, där alla antas och förkunskaperna och ofta studiemotivationen är låg. På de senare känner sig ofta eleverna redan från början som ”losers” och menar att den skola de hamnat på var deras tredje eller fjärdehandsval. Detta förstärker kunskapssegregationen mellan skolorna och gör att utmaningen för den sistnämnda typen av skolor är mycket större än för de skolor, där alla elever antas med toppbetyg. Numera är många gymnasieskolor med låga antagningspoäng i Stockholm fristående skolor, och vi har sett flera exempel på skolor bland dessa, som har stora kvalitetsproblem.

Två skolor av de tre i årets inspektioner som har höga betygsbaserade kunskapsresultat, har också enligt vår bedömning en högre andel lärare som är skickliga pedagoger och goda ledare i klassrummet än vad de flesta skolor har. Detta samband har vi också noterat tidigare under åren. Ofta är det så att de skickliga lärarna, åtminstone de som har några års arbetslivserfarenhet, söker sig till de skolor där eleverna har goda förkunskaper och där man arbetar framgångsrikt på alla områden. Därmed förstärks kunskapssegregationen ytterligare. När man analyserar utbildningsresultaten för Stockholms gymnasieskolor kan också man enligt vår mening urskilja ett mönster: De framgångsrika eleverna i Stockholm, som är en majoritet på cirka två tredjedelar, är mer framgångsrika än riksgenomsnittet av elever. Betygs-genomsnittet, som bara beräknas på de elever som har fått ett slutbetyg, är till exempel betydligt högre i Stockholm än genomsnittligt i riket. De minst framgångsrika eleverna utgör å andra sidan en större andel i Stockholm än i riket som genomsnitt. Till exempel är det en betydligt större andel som inte fullföljer gymnasiestudierna med slutbetyg.

Den stora utmaningen för stadens gymnasieskolor och för utbildningsförvaltningen är att minska kunskapssegregationen genom att förbättra resultaten för den tredjedel som har de sämsta resultaten, framför allt att se till så att fler elever fullföljer studierna och i framtiden tar en gymnasieexamen. Det är bland dem som inte har fullföljt gymnasiestudierna som nästan alla långtidsarbetslösa ungdomar finns.

Stockholm den 1 september 2011

Eva Eriksson

Lena Kaev

INSPEKTERADE ENHETER 2010/11

	Enheter	Kom mun.	Fristående	Antal elever ¹	Program ²	Antal insp ³
1	Bernadottegymnasiet	x		270	SP, IV	2
2	Lernia (ingår inte i denna rapport)		x	600 ca	Vux: grundläggande vux; gymnasial vux, yrkesvux EI, Ekonomiass, Handel och butik, VVS	3
3	Brännkyrka gymnasium	x		650	SP, NV, BF, IV, SPINT	3
4	Lärgården (ingår inte i denna rapport)		x	400 ca	Vux: OP, BF	2
5	Kristofferskolans gymnasium		X	140	Waldorfprogrammet NV på waldorf-pedagogisk grund	2
6	Sundbybergs folkhögskola (ingår inte i denna rapport)		x	14	Vux, allmänna ämnen på gymnasial nivå	1
7	Ellen Key-skolan		x	32	Waldorfprogrammet	2
8	International IT-College		x	300	NV, MP, TP, EC	1
9	ESS-gymnasiet: Ca 15 enheter inom Individuella programmet	x		300	IV	2
10	Bromma gymnasium	x		900	NV, TP, SP	3
11	Vittra-gymnasiet		x	450	NV, SP	2
12	Metapontum		x	50	NV, IVIK, PRIVIK	1
13	Internationella Engelska Gymnasiet		x	700	NV, SP	2
14	Farsta gymnasium	x		750	BF, HP, NV, SP, Idrottsprogrammet (spec utf), IV, Lärlingsutbildning	3
15	Sjömansskolan		x	135	EN, IV	2

¹ Avrundat till närmaste 50-tal i större skolor.

² Fristående gymnasieskolor har program som till art och nivå motsvarar nationella eller specialutformade program. De angivna nationella programmen är de som närmast motsvarar respektive skolas program. I vuxenutbildning anordnas studierna inte i form av program.

³ Anger hur många gånger skolan har inspekterats av Stockholms stad genom åren.